

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lausunto asiassa HE 188/2025

Lausunnon kohde

Lakivaliokunta on pyytänyt Helsingin hovioikeudelta asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi useita hyvin eri teemoja koskevia lainkohtia ja tavoitteena on sujuvoittaa rikosprosessia.

Hovioikeus keskittyy lausunnossaan ainoastaan kahteen teemaan, joissa käsityksemme mukaan ei olla onnistuttu parhaalla tavalla.

Muutosehdotukset kirjalliseen menettelyyn (ROL 5 a luku)

Kirjallinen menettely toimii nykyisin varsin hyvin ja se on menettelynä tarkoitettu tunnustettuja rikosasioita varten. Ideana on, ettei niissä järjestetä ollenkaan oikeudenkäyntilaisuutta, johon kukaan asianosaisista (vastaaja, asianomistaja tai syyttäjä) kutsuttaisiin paikalle. Olennaista kuitenkin on, että vastaaja tietää, mistä häntä syytetään ja hän nimenomaisesti tunnustaa tuomioistuimelle syyttäjän syytteessä kuvatun teon. Syytteen pitää olla olemassa ja kirjoitettu ennen kuin se voidaan tunnustaa. Tunnustaminen tapahtuu nykyisin niin, että samalla kun vastaajalle annetaan syyte tiedoksi, häntä kehoitetaan palauttamaan tunnustamislomake käräjäoikeudelle. Asianosaiset voivat myös niin halutessaan kirjoittaa tuomioistuimelle omat näkökohtansa. Menettelyn selkeys ja tunnustuksen nimenomaisuus johtavat siihen, ettei näissä asioissa annettuihin käräjäoikeuden tuomioihin nykyisin käytännössä haeta lainkaan muutosta.

Hallituksen esityksessä pidetään epäkohtana sitä, ettei vastaaja aina palauta tunnustamista koskevaa lomaketta käräjäoikeudelle (HE s. 19, s. 41 ja s. 83). HE:ssä esitetään arvio (s. 41), jonka mukaan 1.800 asiaa olisi vuonna 2023 siirtynyt suulliseen käsittelyyn, koska vastaaja ei ollut palauttanut suostumuslomaketta. Mitään tietoa ei kuitenkaan ole siitä, johtuuko palauttamatta jättäminen siitä, ettei vastaaja tosiaankaan voi tunnustaa hänelle tiedoksiannettua syytettä. Jos vastaaja ei tunnusta syytettä, ei asiaa tulisi käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Sanottuun arvioituun lukuun näyttää sisältyvän myös ne tapaukset, jolloin vastaajaa ei ylipäättäen ole saatu haastettua, jolloin vastaaja ei edes tiedä, että häneltä edellytetään toimenpiteistä. HE:ssä ei esitetä lukua tai edes arviota siitä, kuinka monessa tapauksessa suullinen menettelymuoto oli tarpeeton.

Esityksessä ehdotetaan, että syytteen kirjoittamisen jälkeen tunnustamista ei enää kysyttäisi vastaajalta, vaan tiedusteltaisiin ainoastaan, vaatiiko vastaaja pääkäsittelyn toimittamista. Hallituksen esityksestä käy ilmi, että riittävää olisi, että tunnustus saadaan esitutkinnan aikana.

Tässä on ongelmana se, että esitutkintavaiheessa syytetä, joka voitaisiin tunnustaa, ei ole vielä nostettu, eikä teonkuvausta ole kirjoitettu, toisin sanoen syytetä ei ole olemassa. Itse ehdotuksessa pykälässä silti kirjallisen menettelyn vaatimuksena on edelleen, että ”vastaaja on tunnustanut syyttäjän syytteessä kuvatun teon”. Tämä ristiriita selitetään esityksen perusteluissa (s. 82) toteamalla, että menettely edellyttäisi syyttäjän muotoilevan syytteen esitutkinnassa tunnustettuja tosiseikkoja vastaavaksi (!).

Vastausta vaille tällaisessa systeemissä jää se, mikä taho tarkastaa, että syyttäjän syyte tosiaan vastaa esitutkinnassa tunnustettuja tosiseikkoja. Ilmeisesti tämä kaatuisi tuomioistuimen kontolle, ja jatkossa muutoksenhakutuomioistuimet kuormittuisivat tällaisten kysymysten pohdinnassa. Tavoitteena ei tulisi olla, että kirjallisessa menettelyssä tuomioistuin alkaa lukea esitutkin-
tapöytäkirjoja ja vertaa niitä syytteessä esitettyyn.

Esityksen mukaan kirjallisen menettelyn piiriin tulisi lisäksi huomattava määrä uusia rikoksia, joissa tunnusmerkistöt ovat varsin monimutkaisia. Esitutkinnassa ei välttämättä ole riittävää oikeudellista osaamista rikoksesta epäillyllä tai kuulustelijalla. Sen takia tunnustuksen yksiselitteisyys ja sen oikeellisuuden ja kattavuuden arvioiminen tuomioistuimessa kirjallisesta menettelystä päätettäessä on monimutkainen asia. Muutoksenhakemukset tulevat lisääntymään merkittävästi ja on muistettava, että hovioikeusprosessi on huomattavasti kalliimpi menettelymuoto kuin käräjäoikeusmenettely.

Hallituksen esityksessä on laskettu, että nykyisin tavallisessa rikosprosessissa annetusta tuomiosta haetaan muutosta yli kymmenen kertaa useammin ja poissaolokäsittelyssä viisi kertaa useammin kuin kirjallisessa menettelyssä annetuista tuomioista (HE s. 41). Hovioikeuden omien havaintojen mukaan kirjallisessa menettelyssä annettuihin tuomioihin ei syyksilukemisen osalta haeta muutosta käytännössä ollenkaan.

Hovioikeuden mielestä vastaajan pitää tunnustaa jo olemassa oleva syyte. Kirjallista menettelyä ei kannattaisi muuttaa luonteeltaan näytöllisesti epäselvien asioiden käsittelykanavaksi. Niitä varten on varsinainen oikeudenkäynti ja myös poissaolokäsittely.

Tämän lisäksi ehdotukset siitä, ettei vastaajalta enää edellytettäisi myöskään nimenomaista suostumusta kirjalliseen menettelyyn tuomioistuinvaiheessa, muuttavat kirjallista menettelyä poissaolokäsittelyn suuntaan. Toteutuessaan ehdotetut muutokset johtavat kysymään, voidaanko menettelyä enää kutsua kirjalliseksi menettelyksi, sillä vastaajan taholta ei edellytetä mitään kirjallista aineistoa käräjäoikeudelle. Useimmiten poissaolokäsittelyissä säädetään mahdollisuudesta uuteen oikeudenkäyntiin tarvittaessa. Kirjallinen menettely ei sisällä tätä mahdollisuutta.

Taloudelliset vaikutukset

Hallituksen esityksessä todetaan useaan otteeseen, että oikeudenhoidon rahoitusta on tällä hallituskaudella päätetty pysyvästi lisätä (mm. HE s. 5, s 45). Esityksessä sanotaan, että tuomioistuinlaitokselle on osoitettu pysyvä 29,1 miljoonan euron lisärahoitus.

Kuitenkin jo hallituksen esitystä eduskunnalle annettaessa 11.12.2025 oli tiedossa, että tuomioistuinten rahoitusta on suunniteltu vähennettäväksi -20 miljoonaa euroa vuonna 2027 verrattuna vuoteen 2026. Tämä kahdenkymmenen miljoonan vähennys merkitsee henkilöstökuluihin painottuvassa tuomioistuinlaitoksessa noin 170 henkilötyövuoden vähennystä. Prosenteissa tämä tarkoittaa -5 % vähennystä henkilökunnasta.

Hallituksen esitys sisältää useita erillisiä ehdotuksia, joista sitten mielenkiintoisilla, erilaisiin arvioihin perustuvilla tavoilla lasketaan monia säästöjä. Nämä säästöt sitten lasketaan yhteen ja päästään yhteenlaskettuna 4,524 miljoonan euroon (HE s. 42–43).

Hovioikeuden käsityksen mukaan laskelmat eivät ole kestäväällä pohjalla.

Suuri osa säästöistä lasketaan tulevaksi edellä sanotulla kirjallisen menettelyn uudistamisella (yhteensä 1,8 miljoonaa). Kuten edellä on jo todettu, tuomioistuimen lisävelvollisuudet vasta esitutinnan jälkeen kirjoitetun syytteen ja esitutkinnassa annetun tunnustuksen vastaavuuden tarkistamisessa sekä muutoksenhakujen voimakas lisääntyminen – joita ei ole otettu euromääräisinä huomioon HE:n sisältämässä laskelmassa – tulevat kasvattamaan menettelyn käytöstä aiheutuvia kustannuksia. Ja kun menettelyn käyttöä lisättäisiin, nämä lisäkustannukset kertautuisivat. Hovioikeusvaihe myös pidentäisi juttujen käsittelyn kestoa huomattavasti ja lisäisi avustajille maksettavien palkkioiden määrää.

Toiseksi eniten säästöjä luvataan saavutettavan esitutkintapäätösten ja syyttämättäjättämispäätösten perusteluvelvollisuuden keventämisellä (0,822 miljoonaa). Kuitenkin itse lakiin ehdotettavat muutokset ovat tältä osin lähes olemattomia: perustelut on jatkossa tehtävä ”asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla” (esitutkintalaki 11:1, ROL 1:6a). Näinhän asia on jo nykyisen lain aikana. Hallituksen esityksen mukaan näillä lisäsanoilla pyritään ohjaamaan perustelukäytäntöä tasapainoisempaan suuntaan. Hovioikeuden käsityksen mukaan sekä esitutkintapäätösten että syyttämättäjättämispäätösten perusteluvelvollisuutta voitaisiin hyvin merkittävästi keventää, mutta hallituksen esityksen esittämällä tavalla se ei onnistu, eikä tule johtamaan sanottuihin laskennallisiin säästöihin.

Johtopäätökset

Hovioikeus ei kannata kirjallisen menettelyn uudistamista siten, ettei vastaajan tunnustaminen enää perustu kirjallisesti jo laaditun syytteen tunnustamiseen käräjäoikeudelle.

Hallituksen esityksessä esitetyt laskelmat säästövaikutuksista ovat liian optimistisia.